

Ігор СЕРДЮК,

доцент кафедри теорії та історії
держави та права, конституційного
права та прав людини
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КОРЕКТНІСТЬ ПРИПИСУ п. 2 ч. 2 ст. 19 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ» З ПОГЛЯДУ ТЕОРІЇ ДЖЕРЕЛ ПРАВА

При підготовці тез цієї доповіді автор визначив за мету оцінити коректність припису п. 2 ч. 2 ст. 19 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX [3] з погляду теорії джерел права. Досягнення визначеної мети зумовило необхідність використання такого теоретичного інструментарію:

1. Діалектичного методологічного підходу, пізнавальний потенціал якого складають принципи взаємозв'язку та розвитку явищ державно-правової дійсності, а також закони і категорії діалектики. У межах цієї наукової розвідки приписи ч. 2 ст. 19 Закону України «Про правотворчу діяльність» досліджувались автором у системному взаємозв'язку між собою, а також загальновизнаними положеннями теорії джерел права.

2. Герменевтичного методологічного підходу та спеціально-юридичного методу пізнання, що дозволяють розкрити зміст закріплених у п. 2 ч. 2 ст. 19 Закону України «Про правотворчу діяльність» правових приписів.

3. Формально-логічних методів аналізу та синтезу, за допомогою яких було виокремлено суттєві ознаки понять нормативно-правовий акт та міжнародний договір, а також сформульовано узагальнюючі висновки.

4. Порівняльного методу, що уможливив з'ясування відмінностей між вищезгаданими джерелами об'єктивного права.

У методологічному плані важливе значення також мають ті теоретичні положення, що розкривають зміст понять нормативно-правовий акт та міжнародний договір. Останній, як відомо, є різновидом такого джерела об'єктивного права, як нормативно-правовий договір (або договір із нормативним змістом) [5, с. 203].

Під категорією нормативно-правовий акт розуміють офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому законодавством України порядку, що містить норми (норму) права, здійснює регулятивний та/або охоронний вплив на суспільні відносини і розрахований на неодноразову реалізацію вміщених у ньому правових норм [4, с. 108].

Аналіз вищенаведеної дефініції дозволяє виокремити такі суттєві ознаки категорії, що складає предмет дослідження:

1) являє собою офіційний юридичний документ, тобто носій правової інформації;

2) приймається (видається) уповноваженим суб'єктом правотворчої діяльності;

3) приймається в установленому законодавством України порядку, що з необхідністю передбачає здійснення суб'єктом правотворчої діяльності сукупності послідовних дій – актів правотворчості, спрямованих на досягнення проміжних цілей, і як наслідок – кінцевої мети правотворчого процесу. На думку вчених, цей процес складається з таких стадій:

- правотворчої ініціативи;
- підготовки та схвалення проєкту нормативно-правового акта;
- прийняття нормативно-правового акта;
- засвідчення його офіційного тексту;
- реєстраційно-інформаційної стадії [5, с. 197-199];

4) як правило, об'єктивується в правовій дійсності як письмовий документ, тобто має письмову форму вираження. Однак для окремих нормативно-правових актів (за винятком законів України та постанов Верховної Ради України, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, що впливає зі змісту ч. 2 ст. 47 Закону України «Про правотворчу діяльність» [3]) допускається електронна форма їх об'єктивації в зовнішньому світі;

5) його зміст складають норми права, тобто формально визначені правила поведінки загального характеру, що здійснюють регулятивний та/або охоронний вплив на суспільні відносини, реалізація яких гарантована можливістю застосування державного примусу; а також нетипові правові розпорядження, яким у механізмі правового регулювання суспільних відносин відводиться допоміжна роль;

6) він розрахований на неодноразову реалізацію вміщених у ньому правових норм [4, с. 107].

Міжнародний договір являє собою угоду між державами та/або іншими суб'єктами міжнародного права, що регулює їх взаємні або багатосторонні міжнародні відносини, встановлюючи для її учасників відповідні права та обов'язки згідно з основними принципами міжнародного права. Міжнародний договір є головним джерелом сучасного міжнародного права і визначається правом міжнародних договорів [2, с. 239].

Аналіз визначення поняття «міжнародний договір» свідчить про притаманність йому таких суттєвих ознак:

1) являє собою угоду між державами та/або іншими суб'єктами міжнародного права, тобто має договірну природу;

2) регулює двосторонні або багатосторонні міжнародні відносини, учасниками яких є держави, міжнародні організації;

3) його зміст складають норми міжнародного права, які встановлюють для учасників міжнародних відносин відповідні права та обов'язки згідно з основними принципами міжнародного права;

4) визнається основним джерелом міжнародного права, а також важливою складовою національного законодавства (частиною національного законодавства України, що впливає зі змісту ч. 1 ст. 9 Конституції України [1].

У плані характеристики суттєвих ознак досліджуваного поняття важливе значення також мають і ті теоретичні положення, що відображають процедуру укладення міжнародних договорів. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року та Віденська конвенція про право міжнародних договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 року визначають три стадії укладення міжнародного договору. Перша стадія – ухвалення тексту. Це відбувається за згодою усіх, хто брав участь у його складанні, а для багатостороннього договору – більшістю у дві третини учасників конференції. Друга стадія – встановлення автентичності, яке здійснюється шляхом підписання, підписання *акту референдуму* або парафування тексту договору чи заключного акта конференції, в якому міститься цей текст. Третя стадія – згода на обов'язковість договору, яку може бути виражено підписанням, ратифікацією, прийняттям, затвердженням або приєднанням залежно від порядку, передбаченого у самому договорі [2, с. 240].

Аналіз вищенаведених теоретичних положень, які розкривають юридичну природу досліджуваних явищ, свідчить про наявність суттєвих відмінностей між ними, що виявляються в такому:

- нормативно-правові акти створюються суб'єктами правотворчої діяльності, визначеними ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правотворчу діяльність» (тобто, є волевиявленням цих суб'єктів), а міжнародні договори – суб'єктами міжнародного права і виражають їх спільну волю, тобто мають договірну природу;

- процес створення нормативно-правових актів регламентований нормами національного законодавства України і складається з п'яти стадій. Натомість процес створення міжнародних договорів регламентований нормами міжнародного права, а також окремими конституційно-правовими нормами і складається з трьох стадій;

- нормативно-правові акти можуть слугувати лише джерелами галузей національного права, в той час як міжнародні договори – основним джерелом міжнародного права, а також джерелами галузей національного права, звісно ж, за умови їх ратифікації парламентом;

- нормативно-правові акти, як правило, поширюють свою дію на територію держави та суб'єктів права, що знаходяться під юрисдикцією держави. Міжнародні договори, на відміну від них, поширюють свою дію не лише на суб'єктів міжнародного права, але й тих суб'єктів, які знаходяться під юрисдикцією держави.

Зважаючи на вищевикладені теоретичні положення, що мають методологічне значення для досягнення мети дослідження, оцінимо коректність правового припису, закріпленого п. 2 ч. 2 ст. 19 Закону України «Про правотворчу діяльність». Цей припис передбачає, що з урахуванням вимог ч. 1 цієї статті в Україні встановлюється така ієрархія нормативно-правових актів, за якою чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, займають другий щабель після Конституції України. Згадані договори укладаються відповідно до Конституції України та мають на території України вищу юридичну силу, ніж нормативно-правові акти, зазначені у пп. 3-13 цієї частини, і є обов'язковими до виконання на території України [3, с. 240].

Ми не ставимо під сумнів визначену суб'єктом законотворчості юридичну силу міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Водночас некоректним, навіть помилковим, вважаємо віднесення таких договорів до нормативно-правових актів. Незрозуміло, якою логікою керувався суб'єкт законотворчості, але факт ратифікації міжнародного договору законом не робить із нього іншого джерела об'єктивного права, себто нормативно-правового акта. Міжнародний договір у результаті його ратифікації хоча й стає частиною національного законодавства України, однак не втрачає при цьому притаманних лише йому, як основному джерелу міжнародного права, рис.

Отже, вищевикладене свідчить про допущену суб'єктом законотворчості юридичну помилку, що виявилась у логічно хибному включенні до визначеної ієрархічної послідовності нормативно-правових актів відмінного від них джерела права, яке має договірну природу. З метою усунення цієї неточності суб'єкту законотворчості необхідно внести відповідні зміни до ч. 2 ст. 19 Закону України «Про правотворчу діяльність».

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Мережко О. Договір міжнародний. *Юридична енциклопедія*. 1999. № 2. С. 239-240.
3. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>.
4. Сердюк І. А. Відповідність законодавчих дефініцій терміно-понять «норма права» та «нормативно-правовий акт» положенням сучасних теорій норм права, правових актів і потребам юридичної практики. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 2. С. 105-110.
5. Тіщенко С. О. Правоутворення та форми права. *Теорія держави та права: підручник* (3-є вид. перероб. і доп.). Дніпро : ДДУВС, Ліра ЛТД, 2017. С. 192-218.